

УДК 339.564.623

Шемаєв В.М., д.військ.н., професор, завідувач сектору військово-технічного співробітництва Національного інституту стратегічних досліджень (Україна)

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ІНОЗЕМНИМИ ДЕРЖАВАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті розглядається проблема пошуку резервів та шляхів активізації ВТС з метою використання його арсеналу в напрямку забезпечення економічної безпеки держави. Визначено роль ВТС як важливого інструмента державної політики забезпечення економічної безпеки держави. Обґрунтовано зміст поняття інформаційного супроводження військово-технічного співробітництва як цілеспрямованої та системної діяльності державних органів щодо забезпечення реалізації національних інтересів України під час здійснення військово-технічного співробітництва, яка за змістом та формою включає в себе збір, обробку, зберігання й пошук професійно значимої інформації, а також у наданні цієї інформації всім суб'єктам ВТС у відповідний час і в зручній для них формі. Визначено комплекс заходів із інформаційного супроводження військово-технічного співробітництва як комплекс узгоджених за місцем і часом, об'єднаних спільною метою дій органів в рамках виконання завдань із забезпечення реалізації національних інтересів України під час здійснення військово-технічного співробітництва.

Ключові слова: *військово-технічне співробітництво, економічна безпека держави, інформаційне супроводження військово-технічного співробітництва.*

Літ. 16.

Шемаєв В.Н.

ИНФОРМАЦИОННОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ВОЕННО-ТЕХНИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ С ИНОСТРАННЫМИ ГОСУДАРСТВАМИ КАК ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА.

В статье рассматривается проблема поиска резервов и путей активизации ВТС с целью использования его арсенала в направлении обеспечения экономической безопасности государства. Определена роль ВТС как важного инструмента государственной политики обеспечения экономической безопасности государства. Обосновано содержание понятия информационного сопровождения военно-технического сотрудничества как целенаправленной и системной деятельности государственных органов по обеспечению реализации национальных интересов Украины при осуществлении военно-технического сотрудничества, которое по содержанию и форме включает в себя сбор, обработку, хранение и поиск профессионально значимой информации, а также предоставление этой информации всем субъектам ВТС в нужное время и в удобной для них форме. Определен комплекс мероприятий по информационному сопровождению военно-технического сотрудничества как комплекса согласованных по месту и времени, объединенных общей целью действий органов по выполнению задач по обеспечению реализации национальных интересов Украины при осуществлении военно-технического сотрудничества.

Ключевые слова: *военно-техническое сотрудничество, экономическая безопасность государства, информационное сопровождение военно-технического сотрудничества.*

Shemaev V.N.

INFORMATION SUPPORT OF MILITARY-TECHNICAL COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND FOREIGN COUNTRIES AS A TOOL FOR ECONOMIC SECURITY.

The article deals with the problem of finding ways to increase reserves and MTC in order to use its arsenal in the direction of ensuring the economic security of the state. The role of military-technical cooperation as an important instrument of state policy to ensure economic security. Justified by the content of the concept of information support of military-technical cooperation as focused and systematic activities of state bodies to ensure the realization of national interests of Ukraine in the implementation of military-technical cooperation, which in content and form includes the collection, processing, storage and retrieval of professionally relevant information, as well as provide this information to all MTC at the right time and in the form convenient to them. The complex of measures on information support of military-technical cooperation as a set of agreed place and time, united by a common purpose of action for the implementation of tasks to ensure the realization of national interests of Ukraine in the implementation of military-technical cooperation.

Keywords: *military-technical cooperation, economic security, information support of military-technical cooperation.*

Згорання взаємовідносин з Росією щодо виробництва озброєнь, проведення АТО та загрози воєнної агресії **актуалізує** значення військово-технічного співробітництва України з іншими державами. Військово-технічне співробітництво (ВТС) України з іноземними державами передбачає співпрацю у багатьох напрямках діяльності зовнішніх відносин, пов'язаних з розробленням, виробництвом, модернізацією, утилізацією і міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання.

В аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки" від 2014 року визначено пріоритетні напрями розвитку ВТС: збільшення імпорту озброєнь з інших держав; формування нових коопераційних зв'язків для українських виробників озброєнь; збереження можливостей українського ОПК виконувати експортні контракти [1].

В економічній сфері це дозволить збільшити надходження валютних коштів для потреб оборонних галузей промисловості, здійснення реструктуризації військового виробництва, підвищення конкурентоспроможності озброєння на світовому ринку і збільшення частки України на світовому ринку. Отже, поряд із важливішим оборонним значенням, зазначені аспекти ВТС мають також істотний вплив на забезпечення різних складових економічної безпеки держави: зовнішньоекономічної, фінансової, виробничої, науково-технологічної тощо, ризику та загрози в котрих за останній час в Україні значно загострилися.

Зазначене вимагає пошуку резервів та шляхів активізації ВТС з метою використання його арсеналу в напрямку забезпечення економічної безпеки держави.

Головною рисою, що притаманна сфері міжнародних передач озброєння та військової техніки (ОВТ) є наявність спільних міждержавних інтересів у межах двосторонніх або багатосторонніх угод, які супроводжуються складною взаємодією індивідуальних, організаційних цілей та міжособистісних відносин. Це створює умови для здійснення інформаційного впливу суб'єктів ВТС на характер розвитку та тривалість цих відносин, що вимагає потужного інформаційного супроводження всіх процесів від заключення до виконання контрактів.

Проблема використання інформаційного супроводження під час ВТС набуває актуальності також з науково-теоретичної точки зору з огляду на недостатність наукового доробку в цієї сфері та її прикладний характер.

Так, значний здобуток у дослідженні проблем міжнародного воєнно-економічного співробітництва в Україні внесли вітчизняні вчені В. Бадрак, В.Бегма, В.Борохвостов, С. Згурець, В.Горбулін, В. Толубко, А.Рось, С.Стріха та інші [5-12]. Водночас питання щодо висвітлення ролі ВТС як чинника забезпечення економічної безпеки держави, визначення змісту та завдань інформаційного супроводження ВТС залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті є визначення ролі ВТС як важливого інструмента державної політики забезпечення економічної безпеки держави, обґрунтування змісту поняття інформаційного супроводження військово-технічного співробітництва та визначення комплексу заходів щодо його запровадження.

Термін «інформаційне супроводження» діючими нормативно-правовими документами України не визначено.

У сучасній вітчизняній науці поняття «інформаційне супроводження» використовується в технічних та технологічних дослідженнях. Зокрема, Ю. Чинченко застосовує його в суто технічному контексті функціонування автоматизованих систем, як сукупність дій, спрямованих на забезпечення функціонування програмного забезпечення, включаючи його удосконалення, оптимізацію, виправлення помилок у програмному забезпеченні, оновлення та відновлення [13]. Іванець О.Б. розглядає це поняття як забезпечення системи аналітичного, практичного та прикладного дослідження та планування і супроводження процесів [14]. Хоча вітчизняні науковці точних наук частіше оперують означенням «інформаційне» у сполученні з підметом «забезпечення».

Використовують це поняття і дослідники економічного блоку. Так, А. Співак використовує поняття інформаційного й організаційного супроводження діяльності машинобудівного підприємства [15]. У Фінансовому словнику поняття інформаційного супроводження розглядається як варіант інформаційного забезпечення, що застосовується при формуванні та реалізації різного роду програм, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт [16].

Під змістом поняття «інформаційний супроводження діяльності» на прикладі рекреаційної діяльності, О.І. Сіненко розуміє інноваційний, безперервний процес формування й використання інформаційних ресурсів для надання інформаційних послуг споживачам. Інакше кажучи, інформаційне супроводження діяльності є соціально й технічно організованою взаємодією суб'єктів, що реалізується з метою підвищення ефективності діяльності й включає в себе збір, обробку, зберігання й пошук професійно значимої інформації, а також у наданні цієї інформації всім суб'єктам у відповідний час і в зручній для них формі [16].

У діючій нормативно-правовій базі щодо регулювання сфери ВТС сьогодні фігурує лише поняття «заходів сприяння реалізації державної політики у сфері ВТС» [2-4]. Такі заходи розуміються скоріше як

епізодичні (несистемні) дії інформаційного та організаційного характеру. Їх метою є досягнення конкурентних переваг для підприємств оборонно-промислового комплексу України, уповноважених установ та організацій, котрі виступають суб'єктами міжнародного військово-технічного співробітництва (далі – суб'єкти ВТС) та/або проведенні спеціальних заходів.

Тому далі під **інформаційним супроводженням ВТС** далі будемо розуміти цілеспрямовану та системну діяльність державних органів щодо забезпечення реалізації національних інтересів України під час здійснення військово-технічного співробітництва, яка за змістом та формою включає в себе збір, обробку, зберігання й пошук професійно значимої інформації, а також у наданні цієї інформації всім суб'єктам ВТС у відповідний час і в зручній для них формі.

Історичні джерела свідчать, що за часів «холодної війни», коли конкуренція на ринку озброєнь носила відмінний від сьогодення характер, поруч з традиційними методами інформаційно-аналітичної діяльності щодо отримання науково-технічної інформації з відкритих джерел, інші методи використовувались супротивниками достатньо жваво, зокрема, дуже поширеним прийомом була крадіжка зразка з партії поставок.

Іншим розповсюдженим напрямом інформаційного супроводження ВТС можна вважати збір інформації щодо різних аспектів проведення тендерів, які мають приховану мету - збір інформації.

Окрім таких напрямів діяльності по інформаційному супроводженню в сфері ВТС, які цілком збігаються з загальновідомими напрямами конкурентної розвідки у високотехнологічних галузях промисловості, є і дуже специфічні напрями. Вони пов'язані із специфікою процесу укладання контрактів саме в сфері ВТС, зокрема, з такими аспектами як: перевірка сертифікату кінцевого споживача, збір інформації про потенційного замовника або імпортера тощо.

Практика свідчить, що на сьогодні інформаційне супроводження ВТС не має комплексного характеру перманентного процесу. Скоріше можна говорити про практику здійснення окремих заходів супроводження, зокрема, збір інформації про суб'єктів ВТС зарубіжних країн, уточнення інформації про діяльність партнерів, інших установ та організацій доступними методами під час проведення міжнародних виставок озброєнь та військової техніки.

А такі важливі форми інформаційного супроводження як лобювання інтересів вітчизняного ОПК через встановлення і використання знайомств, використання посад в міжнародних організаціях експортного контролю та інших міжнародних неурядових організаціях, які причетні до сфери ВТС, майже не використовуються на системній основі. Проте цей висновок не можна вважати повністю обґрунтованим, оскільки він базується на окремих емпіричних спостереженнях за браком документальних джерел.

Разом з тим є певний досвід використання мас-медійних каналів для вирішення завдань інформаційного супроводження ВТС. Використовується практика створення інформаційного агентства за тематикою оборонної сфери, де можна отримати упереджувальну інформацію про ризики проведення щодо інформаційно-психологічних операцій в сфері ВТС проти України та організації певної протидії ним, а також для моніторингу профільних видань з метою отримання відповідної інформації.

З урахуванням зазначеного, визначимо зміст поняття заходів із забезпечення інформаційного супроводження ВТС – це комплекс узгоджених за місцем і часом, об'єднаних спільною метою дій органів в рамках виконання завдань із забезпечення реалізації національних інтересів України під час здійснення військово-технічного співробітництва. Означені заходи можуть передбачати наступне:

- комплексне інформаційне забезпечення найбільш повною і достовірною фактографічною й концептуальною інформацією порівняльного та прогнозного характеру - стану, тенденцій і перспектив розвитку предметної галузі конкретних об'єктів-аналогів озброєння;

підготовка аналітичних, порівняльних або реферативних оглядів;

проведення патентних досліджень;

організація консультацій, експертних оцінок;

співставлення техніко-економічних параметрів виробів;

переклад ділової інформації;

формування спеціалізованих (в тому числі повнотекстових) баз даних для побудови аналітичних моделей і кількісного аналізу об'єктів

здійснення експертизи та прогнозування.

Завдання щодо здійснення інформаційного супроводження ВТС в інтересах забезпечення економічної безпеки держави полягають у такому:

вивчення перспективних ринків збуту українських товарів військового призначення та подвійного використання, завчасне визначення можливих конкурентів, їх реальних можливостей щодо проведення заходів недобросовісної конкуренції, в тому числі інформаційних операцій;

моніторинг кон'юнктури на світовому ринку озброєнь;

сприяння просуванню продукції українських експортерів озброєння за кордоном шляхом поширення реклами (із залученням ЗМІ, структур, організацій та фірм цієї країни), презентації випробувань, показів та виставок зразків озброєння національного виробництва;

вивчення напрямів, способів і методів проведення заходів недобросовісної конкуренції, в тому числі інформаційних операцій з боку конкурентів проти українських виробників озброєння;

виявлення сильних та слабких місць конкурентів українських виробників озброєння та вивчення можливих напрямів інформаційного впливу на них;

виявлення ознак проведення інформаційних операцій (акцій) проти України у сфері ВТС на ранніх стадіях;

організація проведення брифінгів, прес-конференцій щодо конструктивного висвітлення позицій України у сфері ВТС, сприяння у розміщенні та поширенні матеріалів особами, які конструктивно висвітлюють позицію України у сфері ВТС з іноземними державами;

узагальнення та систематизація отриманих відомостей щодо виявлення ознак зовнішнього деструктивного інформаційного впливу на Україну сфері ВТС, визначення мети, завдань та суб'єктів деструктивного зовнішнього інформаційного впливу у сфері ВТС;

узагальнення та аналіз досвіду проведення інформаційних операцій на державному рівні, в тому числі у сфері ВТС;

інформаційно-аналітичне забезпечення заходів у сфері ВТС України з іноземними державами.

Висновки. Результати проведеного аналізу теоретичних досліджень, нормативно-правової бази та практики ВТС свідчать про його вплив на різні складові економічної безпеки держави. Це дозволяє говорити про необхідність та доцільність розвитку військово-технічного співробітництва України з іноземними державами, що дозволить позитивно вплинути на стан фінансової, зовнішньоекономічної, виробничої та науково-технологічної складові економічної безпеки. В якості інструментарію забезпечення цього розвитку доцільно використовувати інформаційне супроводження ВТС, яке слід розуміти як цілеспрямовану та системну діяльність державних органів щодо забезпечення реалізації національних інтересів України під час здійснення військово-технічного співробітництва, яка за змістом та формою включає в себе збір, обробку, зберігання й пошук професійно значимої інформації, а також у наданні цієї інформації всім суб'єктам ВТС у відповідний час і в зручній для них формі.

Аналіз функцій та завдань ВТС та нормативних документів з інформаційно-аналітичної роботи в Україні надав можливість запропонувати перелік заходів щодо інформаційного супроводження ВТС.

Разом з тим уточнення переліку можливих заходів супроводження за організаційним та спеціальним напрямом потребуватимуть в подальшому систематизації на основі узагальнення наявного досвіду такої діяльності. Також це залежатиме від того, в якій редакції буде прийнятий Проект Закону про військово-технічне співробітництво.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ.

1. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки" від 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

2. Закон України "Про основи національної безпеки України" від 19 червня 2003 року № 964-IV//Стратегічна панорама. – 2003. – № 3–4ю. – С. 18–25.

3. Закон України "Про військово-технічне співробітництво України з іноземними державами" (проект) www.rada.gov.ua.

4. Указ Президента України "Про Концепцію військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року" від 27.08.2003 року №913/2003.

5. Бадрак В., Згурець С. Від протистояння до суперництва // Дзеркало тижня № 30 (659) 18 -- 24 серпня 2007.

6. Бегма В. Позиция Украины на рынке вооружения стран Центральной и Восточной Европы // Обзор украинского рынка. - 2008 - № 2 -С. 24-27

7. Бегма В. М., Величко О. Ф., Шемаев В. М. Аналіз проблем інформаційного управління у сфері міжнародних передач військового призначення та подвійного використання. // Стратегічна панорама. – 2003.– № 3–4, – С. 66–75.

8. Борохвостов В.К. «Військово-технічне співробітництво України з країнами Заходу: стан та перспективи» // Стратегічна панорама. - 2003. - № 3-4.

9. Горбулін В. «Олов'яний щит» -- візитна картка українського оборонно-промислового комплексу // Дзеркало тижня № 45 (573) 19 25 листопада 2005 // www.dt.ua

10. Актуальні проблеми удосконалення системи військово-технічного співробітництва України [Текст] : наук.-інформ. зб. / Нац. центр з питань євроатлантич. інтегр. України ; за заг. ред. В.П. Горбуліна; редкол.: В.П. Горбулін (голова) та ін. - К. : Євроатлантикінформ, 2005. - 287 с. -

11. Толубко В. Б., Рось А. О., Шемаєв В. М. Підготовка інформаційно-психологічних операцій з просування товарів на ринку озброєнь // Наука і оборона. – К.: МОУ, 2005. – № 1. – С. 30–39.
12. Стріха С. Сучасний стан і тенденції розвитку світового ринку озброєння та військової техніки // Економіст. - 2008 - № 1- С.21-24
13. Чинченко Ю.В. Модели и алгоритмы автоматизированного управления уровнем готовности авиадиспетчеров к действиям в кризисных ситуациях. –Дисс. канд. тех. наук./ Ю.В.Чинченко –К.: –НТУ. –2004, 228 с.
14. Іванець О.Б. Моделі і алгоритми ресурсного забезпечення науково-дослідних програм моніторингу довілля: Автореф. дис. канд. техн. наук: 05.13.22 / О.Б. Іванець ; Нац. авіац. ун-т. — К., 2007. — 18 с. — укр.
15. Співак А.О. Формування механізму активізації маркетингової діяльності підприємства // Маркетинг: теорія і практика. Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Вип.13. - Луганськ: СНУ ім.В. Даля, 2007. - С.237-244.
16. Фінансовий довідник. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/23455.
16. Синенко О.І. Інституалізація рекреаційної діяльності в Україні// Проблеми економіки організацій та управління підприємствами. - Вісник Київського національного університету технологій та дизайну, 2013 №1. С. 263-266.